

Araştırma Makalesi • Research Article

Türkiye’de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin İncelenmesi

Examination of Master and Doctoral Theses Made in Turkey about Digital Citizenship

İsmail Sari ^{a,*}, Seyit Taşer ^b

^a Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, 42090, Konya/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-8592-7758

^b Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, 42090, Konya/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-2236-4644

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 05 Nisan 2018
Düzeltilme tarihi: 30 Mayıs 2018
Kabul tarihi: 09 Haziran 2018

Anahtar Kelimeler:

İçerik Analizi
Dijital Vatandaşlık
Yüksek Lisans ve Doktora Tezi

ARTICLE INFO

Article history:

Received 05 April 2018
Received in revised form 30 May 2018
Accepted 09 June 2018

Keywords:

Content Analysis
Digital Citizenship
Master and Doctoral Thesis

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de dijital vatandaşlık konusuyla ilgili hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerinin genel eğilimlerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma, tarama modeline dayalı olarak yapılmıştır. Dijital vatandaşlığa yönelik tezler, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanından faydalanılarak elde edilmiştir. Bu doğrultuda, 2004-2017 yılları arasında hazırlanan 16 adet izinli tez, içerik analizi yöntemine dayalı olarak incelenmiştir. “Tez Çözümleme Formu” aracılığıyla elde edilen veriler, frekans ve yüzde hesaplamalarıyla tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda, dijital vatandaşlıkla ilgili tezlerin çoğunluğunun eğitim bilimleri enstitüsü bünyesinde ve yüksek lisans seviyesinde çalışıldığı saptanmıştır. Ayrıca tezlerde en çok ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin örneklem grubu olarak tercih edildiği, çalışmaların çoğunlukla karma (nicel + nitel) ve nicel araştırma yöntemine dayalı olarak yapıldığı ve veri toplama aracı olarak en çok ölçeklerden faydalandığı saptanmıştır.

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal general trends of master and doctoral theses prepared related to digital citizenship in Turkey. The research was carried out in screening model. Theses related to the field of digital citizenship were obtained from the Database of National Thesis Center of the Council of Higher Education. In this direction, 16 authorized theses prepared between the years of 2004-2017, were examined based on content analysis method. The data obtained through the “Thesis Analysis Form” was tabulated and interpreted with frequency and percentage calculations. As a result of the research, it was determined that most of the theses related to digital citizenship were prepared at the institute of educational sciences and as a master thesis. Also it was determined that primary and secondary school students were preferred mostly as sampling group, researches were mostly done on the basis of mixed (quantitative + qualitative) and quantitative research methods and mostly scales were used as data tools.

1. Giriş

İnternete bağlı olarak dijital teknolojiler (bilgisayar, laptop, akıllı telefon vb.) alanında yaşanan gelişmeler ve dijital teknolojinin dünya üzerinde giderek artan etkisi toplumsal ilişki ve eylemlere yeni bir boyut kazandırmıştır. Dijital teknolojinin sunmuş olduğu olanaklar ticaret, eğitim, iletişim vb. iş ve eylemleri gerçek hayattan dijital ortama taşımıştır (Musgrave, 2016: 49-50; Chayko, 2017: 1-2). Bu gelişmelere paralel olarak, teknoloji kullanıcılarının, internet

ağı aracılığıyla ortak bir platformda, hem ulusal hem de uluslararası boyutta toplumsal, siyasal ve ekonomik faaliyetlere katılım sergilemeleri, vatandaşlık kavramının yaşanan gelişmeler doğrultusunda, farklı bir bakış açısıyla ele alınmasını gerekli kılmıştır (Reynolds ve Scott, 2016: 18-19; Ohler, 2010: 15).

Dijital teknolojilerin getirmiş olduğu küreselleşme olgusu, coğrafi sınırlara dayalı birey-devlet bağlarını hak ve sorumluluklar çerçevesinde esas alan (Ulutaş, 2014: 77)

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: ism984@hotmail.com

geleneksel vatandaşlık kavramını geride bırakarak, bütün insanları ortak bir paydada buluşturan kendisine has, olgusal ve değer yargıları olan dijital vatandaşlık kavramının doğmasına sebep olmuştur. İlk kez Ribble ve Bailey (2004) tarafından ortaya atılan ve tanımlanan dijital vatandaşlık kavramı, diğer araştırmacılar tarafından da farklı şekillerde tanımlanmaya çalışılmıştır. Ribble (2008:15) dijital vatandaşlık kavramını; uygun ve sorumlu teknoloji kullanım normları olarak, Vizenor (2013:61); kişilerin siyasi, sosyal ve toplumsal faaliyetleri için teknolojik cihazları kullanarak dijital ortama katılım süreci olarak, Ross, Bailey ve Ribble (2004: 7); teknoloji kullanımına ilişkin davranış normları olarak, Mossberger (2009: 173) ise; toplumsal faaliyetlere online katılma ve bilgi teknolojilerini etkili kullanma yeteneği olarak tanımlamaktadır. Tanımların, dijital vatandaşlık kavramının bir bütün olarak daha iyi anlaşılması noktasında, birbirinin tamamlayıcısı konumunda oldukları söylenilebilir.

Bu çalışmada, dijital vatandaşlıkla ilgili lisansüstü tezlerinin incelenmesi hedeflediğinden dolayı mevcut çalışmada, geçmişte lisansüstü tezlerinin incelenmesini konu alan araştırmalar taranmıştır. Tarama sonucunda, alanyazında farklı alanlarda yapılan tezlerin incelenmesi konulu araştırmaların olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, ulaşılan alanyazın tarama sonuçları şu şekilde özetlenebilir: Şenyurt ve Özer Özkan (2017) eğitimde ölçme ve değerlendirme alanında hazırlanmış yüksek lisans tezlerini, Güven, Aslan ve Yıldız Akyol (2017) psikolojik danışma ve rehberlik alanında hazırlanmış doktora tezlerini, Gündüz, Başpınar ve Büyükkaracı (2017) değerler eğitimi konusunda hazırlanmış doktora tezlerini, Alpaydın ve Erol (2017) eğitim ekonomisi alanında hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerini, Çelik (2016) yenilikçilik konusunda hazırlanmış doktora tezlerini, Akyol ve Akçay (2015) örgütsel davranış konusuna ilişkin hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerini, Coşkun, Dündar ve Parlak (2014) özel eğitim alanında hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerini, Alkan (2014) muhasebe alanıyla ilgili hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerini, Özenç ve Gül Özenç (2013) üstün yetenekli öğrenciler ile ilgili hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerini, Ahi ve Kıldan (2013) okulöncesi eğitimi alanında hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerini, Benligiray (2012) bankacılık konusunda hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerini, Can Yaşar ve Aral (2011) okulöncesinde drama konusunda hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerini ve Tarman, Acun ve Yüksel (2010) sosyal bilgiler eğitimi alanıyla ilgili hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerini araştırma konuları, üniversite, enstitü, araştırma yöntemi, yıl, anabilim dalı gibi çeşitli özellikler çerçevesinde incelemişlerdir.

Bu bilgi ve bulgulardan hareketle, dijital vatandaşlık konusunda yapılan tezlerle ilgili olarak alanyazın taramasına dayalı ayrıntılı bir incelemenin yapılmadığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda, dijital vatandaşlık konusuna yönelik yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelenmesini esas alan kapsamlı bir çalışmanın yapılması gerekli görülmüştür. Dolayısıyla, bu çalışmanın,

- (i) Dijital vatandaşlık konusu ile ilgili yapılmış tezlerin genel görünümünü ortaya koyması,
- (ii) Dijital vatandaşlıkla ilgili tez çalışmalarının çok boyutlu bir şekilde ele alınıp sonuçlarının tartışılmasına olanak sağlaması,

- (iii) Dijital vatandaşlık konusundaki çalışmalara yön vermesi,
- (iv) Ulaşılan bulgulardan hareketle, uygulamaların niteliklerini artırmaya yönelik öneriler sunması,
- (v) Dijital vatandaşlıkla ilgili alanyazındaki bir boşluğu doldurmaya katkı sağlaması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmanın, aynı zamanda, dijital vatandaşlık konusunda yapılan tezlerin daha iyi bir şekilde anlaşılmasına ve yapılan çalışmalar konusunda araştırmacılara ve karar vericilere zengin bir bakış açısı kazandırmasına katkı sağlaması beklenilmektedir.

Bu çalışmada, 2004-2017 yılları arasında dijital vatandaşlık konusu ile ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin genel profilini araştırma sistematığı çerçevesinde belirlemek, eğilimlerini saptamak ve alanyazına genel bir bakış açısı kazandırmaktır. Bu doğrultuda, dijital vatandaşlık konusunda yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri çeşitli kategoriler çerçevesinde ele alınıp incelenmiştir. Buna göre, tezlerin hangi yılda yapıldığına, tezlerin türünün ne olduğuna, tezlere danışmanlık yapan öğretim üyelerinin hangi unvana sahip olduğuna, tezlerin özgün dilinin ne olduğuna, tezlerin hangi üniversite ve enstitüde yapıldığına, tezlerde hangi araştırma yönteminin kullanıldığına, tezlerde hangi veri toplama araçlarının kullanıldığına ve tezlerin örneklem grubunun ne olduğuna yönelik dağılımları incelenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Türkiye’de dijital vatandaşlıkla ilgili hazırlanan lisansüstü tezlerinin bir bütün olarak incelendiği bu araştırma, tarama modeli kapsamında yapılmış betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli yaklaşımında, geçmişte var olan ya da halen varlığını sürdüren herhangi bir durum, kendi koşulları içerisinde, sahip olduğu şekliyle incelenerek betimlenmeye çalışılır. Araştırmaya konu olan kişiye, vakaya ya da nesneye yönelik herhangi bir müdahalede bulunulmaz (Karasar, 2012: 77).

2.2. Araştırmanın Materyali

Bu çalışmanın materyalini, Türkiye’de dijital vatandaşlık ile ilgili yapılmış 22 adet lisansüstü tezi oluşturmaktadır. Ancak, araştırma konusuna ilişkin YÖK’ün veri tabanına kayıtlı olan bu tezlerin 6 adedine (5 adet yüksek lisans ve 1 adet doktora) tez yazarları tarafından erişim kısıtlaması getirildiğinden dolayı, mevcut araştırma, sadece erişime açık olan tezler üzerinden yürütülmüştür. Dolayısıyla, mevcut araştırmanın çalışma materyali, 2004 ile 2017 yılları arasında yapılmış 16 adet tezdendir. Lisansüstü tez incelemesinin 2004 yılından başlatılmasının sebebi Türkiye’de dijital vatandaşlık konusuna yönelik ilk lisansüstü tezinin bu tarihte hazırlanmış olmasıdır. Sistemde erişim kısıtlaması getirilen bazı tezlerin, yazarları tarafından belirlenen zaman diliminden sonra erişime açılması ve sisteme yeni tezlerin eklenmesi durumları dikkate alınarak, araştırma konusuna yönelik YÖK’ün veri tabanı, son kez 20.02.2018 tarihinde taranmış ve veri toplama işlemi sona erdirilmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Lisansüstü tezlerinin genel olarak ele alınıp incelendiği bu araştırmada, veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen “Tez Çözümleme Formu” aracılığıyla toplanmıştır. Bu form, araştırmanın amaçları doğrultusunda; tezin yapılmış olduğu yıla, tezin türüne, tezin yazılmış olduğu özgün diline, teze danışmanlık yapmış olan öğretim üyesinin unvanına, tezin yapılmış olduğu üniversiteye, tezin yapılmış olduğu enstitüye, tezin araştırma yöntemine, tezin örnekleme ve tezde kullanılmış veri toplama araçlarına ilişkin bilgileri içermektedir. Formun geliştirilmesi sürecinde alanyazın taraması yapılmış ve benzer çalışmalarda kullanılan formlar (Ozan ve Köse, 2014; Kutluca, Hacıömeroğlu ve Gündüz, 2016; Gündüz vd., 2017) titizlikle incelenmiştir. Araştırma kapsamında, tezlerin hangi temalar doğrultusunda inceleneceği kararlaştırıldıktan sonra taslak form için gerekli maddeler hazırlanmıştır. Taslak formun amaca hizmet etme durumunu, barındırdığı ölçütlerin anlaşılabilirliğini, tutarlılığını ve yeterliliğini saptamak amacıyla 8 kişilik uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu doğrultuda, mevcut uzman kişilerden bir çalışma grubu oluşturulmuş ve bunlar kendi içlerinde 2’şer kişiden oluşmak üzere 4 alt gruba ayrılmıştır. Araştırma kapsamında, belirlenen tezlerden tesadüfi olarak seçilen 8 adet tez bu alt gruplara dağıtılmıştır. Her bir alt grupta yer alan katılımcılara değerlendirilmek üzere verilen 2 adet tez, dönüşümlü olarak belirlenen ölçütler çerçevesinde incelenmiş ve bu incelemeler sonrasında alt grupların tezlerle ilişkin değerlendirmeleri karşılaştırılmıştır. Aralıklarla yapılan 3 deneme oturumu sonucunda; görüş birliğine varılamayan ölçütler tekrardan gözden geçirilmiş, yapılan öneriler doğrultusunda ölçütlerde gerekli düzeltmeler yapılmış ve deneme formuna nihai şekil verilmiştir.

Çalışma kapsamında, veri toplama aracının güvenilirlik düzeyinin belirlenmesinde Miles-Huberman formülü kullanılmış ve bu çerçevede kodlayıcıların yaptıkları kodlamalar arasındaki tutarlılık saptanmıştır. Bu formüle göre, güvenilirlik çalışmasında kabul edilebilir en düşük uzlaşma değeri %70’tir (Miles ve Huberman, 1994: 64). Bu çalışma sonucunda, hesaplanan uzlaşma yüzdesi %92’dir. Bu değer, kodlayıcılar arasında yüksek düzeyde uzlaşma olduğunu ortaya koymaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi

Bu araştırmadaki veriler, YÖK’ün internet sitesinde, lisansüstü tezlerinin erişimine olanak sağlayan ulusal tez merkezi linkinden faydalanılarak toplanmıştır. Araştırma konusuna yönelik tezler, “dijital vatandaşlık”, “e-vatandaşlık” ve “sayısal vatandaşlık” anahtar kelimeleri arama butonunda kullanılarak elde edilmiştir. Bu doğrultuda, elde edilen dokümanlar titizlikle incelenmiş ve nitel araştırma veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yöntemi çerçevesinde çözümlenmiştir. İçerik analizi, yazılı ve sözlü içeriğin, önceden hazırlanan yönerge doğrultusunda, tarafsız ve sistematik bir şekilde analiz edilmesi ve kodlama yoluyla nicelleştirilmesi işlemidir. Nicelleştirilme süreci, çoğunlukla, yüzde ve frekans gibi istatistiksel hesaplamalar aracılığıyla yapılır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 19). “Tez Çözümleme Formu” aracılığıyla tezler üzerinden elde edilen veriler, Excel (2016) paket programı aracılığıyla çözümlenmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, dijital vatandaşlık konusuyla ilgili yapılan tezler üzerinden toplanan verilerin istatistiksel analizleri, araştırma kapsamında elde edilen bulgular ve bulgularla ilgili yorumlar yer almaktadır.

3.1. Türkiye’de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Tezlerin Yapıldığı Yıllar ve Türler Açısından Dağılımları

Çalışmanın bu boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Yapılan Tezlerin Yıllara ve Türlerine Göre Dağılımlarını Betimleyen İstatistik Değerler

Yıllar	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam	
	f	f	f	%
2004	1	-	1	6,25
2006	1	-	1	6,25
2011	-	1	1	6,25
2012	1	-	1	6,25
2013	1	1	2	12,5
2015	3	-	3	18,75
2016	2	2	4	25
2017	3	-	3	18,75
Toplam	12 (%75)	4 (%25)	16	100

Tablo 1’deki veriler doğrultusunda, hazırlanan tezlerin yıl bağlamında mevcut dağılımları incelendiğinde; 2004-2017 yılları arasındaki zaman zarfında en çok tezin 2016 (4 adet) yılında; en az tezin ise 2004, 2006, 2011 ve 2012 (1 adet) yıllarında hazırlanmış olduğu görülmektedir. Ayrıca Tablo 1’deki veriler, dijital vatandaşlık konusuna ilişkin 2005, 2007, 2008, 2009, 2010 ve 2014 yıllarında hiç tez yayımlanmamış olduğu bilgisini ortaya koymaktadır. Bir diğer taraftan araştırma konusunun esas alındığı yıllar arasında, hazırlanan yüksek lisans tez sayısı (12 adet) miktarının, doktora tez sayısı (4 adet) miktarından daha fazla olduğu görülmektedir.

3.2. Türkiye’de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Tezlerin Yazıldıkları Özgün Diller Açısından Dağılımları

Çalışmanın bu boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Yapılan Tezlerin Özgün Dillerine Göre Dağılımlarını Betimleyen İstatistik Değerler

Tezin Özgün Dili	f	%
Türkçe	15	93,75
İngilizce	1	6,25
Toplam	16	100

Tablo 2’deki veriler incelendiğinde, dijital vatandaşlık konusuna yönelik hazırlanan tezlerin %93,75’inin özgün dilinin Türkçe olduğu, geriye kalan %6,25’lik tezin özgün dilinin ise İngilizce olduğu görülmektedir. Mevcut konu alanına ilişkin yabancı dilde hazırlanan tez sayısının çok düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

3.3. Türkiye’de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Tezlere Danışmanlık Yapan Öğretim Üyelerinin Unvanları Açısından Dağılımları

Çalışmanın bu boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Yapılan Tezlere Danışmanlık Yapan Öğretim Üyelerinin Unvan Dağılımlarını Betimleyen İstatistik Değerler

Danışmanın Unvanı	f	%
Prof. Dr.	3	18,75
Doç. Dr.	7	43,75
Yrd. Doç. Dr.	6	37,5
Toplam	16	100

Tablo 3’teki veriler doğrultusunda, dijital vatandaşlık konusuyla ilgili yapılan tezlere danışmanlık yapan öğretim üyeleri, sahip oldukları unvanlar çerçevesinde incelendiğinde, doçent doktor unvanına sahip öğretim üyesi sayısının 7 adet (%43,75), yardımcı doçent doktor unvanına sahip öğretim üyesi sayısının 6 adet (%37,50) ve profesör doktor unvanına sahip öğretim üyesi sayının 3 adet (%18,75) olduğu görülmektedir.

3.4. Türkiye’de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Tezlerin Üniversiteler ve Enstitüler Açısından Dağılımları

Çalışmanın bu boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Yapılan Tezlerin Üniversitelere ve Enstitülere Göre Dağılımlarını Betimleyen İstatistik Değerler

Üniversiteler	Enstitüler			Toplam	
	Eğitim Bilimleri	Sosyal Bilimler	Fen Bilimleri	f	%
Gazi	-	1	-	1	6,25
Orta Doğu Teknik	-	-	1	1	6,25
Amasya	-	-	1	1	6,25
Kastamonu	-	1	-	1	6,25
Eskişehir Anadolu	1	1	-	2	12,5
Karadeniz Teknik	2	-	-	2	12,5
Marmara	1	1	-	2	12,5
Sakarya	1	-	-	1	6,25
Atatürk	1	-	-	1	6,25
Necmettin Erbakan	1	-	-	1	6,25
Çukurova	-	1	-	1	6,25
Akdeniz	1	-	-	1	6,25
Fırat	1	-	-	1	6,25
Toplam	9 (%56,25)	5 (%31,25)	2 (%12,5)	16	100

Tablo 4’te yer alan veriler incelendiğinde, Türkiye’de dijital vatandaşlık konusuyla ilgili toplam 13 üniversitede tez çalışması yapılmış olduğu ve bu tezlerin en çok Marmara Üniversitesinde (%12,5), Karadeniz Teknik Üniversitesinde (%12,5) ve Eskişehir Anadolu Üniversitesinde (%12,5) hazırlanmış olduğu görülmektedir. Bir diğer taraftan hazırlanan tezlerin enstitüler bağlamında dağılımları incelendiğinde, eğitim bilimleri enstitüsü %56,25’lik oranla birinci sırada yer almaktadır. Bu enstitüyü %31,25’lik oran

ile sosyal bilimler enstitüsü takip etmektedir. Ayrıca en az oranın (%12,5) fen bilimleri enstitüsüne ait olduğu görülmektedir.

3.5. Türkiye’de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Tezlerin Araştırma Yöntemi Açısından Dağılımları

Çalışmanın bu boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Yapılan Tezlerin Araştırma Yöntemine Göre Dağılımlarını Betimleyen İstatistik Değerler

Araştırma Yöntemi	f	%
Nitel	4	25
Karma (Nicel + Nitel)	6	37,5
Nicel	6	37,5
Toplam	16	100

Tablo 5’teki veriler incelendiğinde, dijital vatandaşlık konusunun araştırılmasına yönelik yapılan tezlerin 4’ünde (%25) nitel, 6’sında (%37,5) karma ve 6’sında (%37,5) nicel yöntem esas alındığı görülmektedir. Nitel yöntem, hazırlanan tezlerde en az tercih edilen yöntemler arasında yer almaktadır (%25).

3.6. Türkiye’de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Tezlerin Örneklem Grupları Açısından Dağılımları

Çalışmanın bu boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Yapılan Tezlerin Örnekleme Göre Dağılımlarını Betimleyen İstatistik Değerler

Örneklem	f	%
İlkokul ve Ortaokul Öğrencileri	5	31,25
Üniversite Öğrencileri	4	25
Öğretmenler	2	12,5
Okul Yöneticileri	2	12,5
Diğer	2	12,5
Belirtilmemiş	1	6,25
Toplam	16	100

Tablo 6’daki verilerden anlaşılacağı üzere, dijital vatandaşlıkla ilgili yapılan tezlerde, örneklem seçiminde en çok ilkökul ve ortaokul öğrencileri (%31,25) çalışma grubu olarak tercih edilmiştir. Bu çalışma grubunu %25’lik oran ile üniversite öğrencileri takip etmektedir. Ayrıca araştırmanın yapısından kaynaklı olarak 1 tez araştırmasında örneklem alma yoluna gidilmemiştir. Örnekleme belirtilmemiş biçiminde kategorize edilen bu tez çalışmasında, Türkiye’de dijital vatandaşlık uygulamalarının gelişim süreci yönetim ve hizmet boyutuyla ele alınmıştır.

3.7. Türkiye’de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Tezlerin Kullanılan Veri Toplama Araçları Açısından Dağılımları

Çalışmanın bu boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7’de yer alan verilerden hareketle, dijital vatandaşlıkla ilgili yapılan tezlerde, araştırmacıların, veri toplama aracı olarak en çok ölçeklerden (%52,17) faydalandıkları görülmektedir. Bunu, %34,78 ile görüşme takip etmektedir. Ayrıca yapılan tezlerde, veri toplama aracı olarak en az,

gözlemden (%4,34) yararlanılmıştır. Bir diğer taraftan veri toplama araç sayısının toplam tez araştırması sayısından fazla olmasının sebebi bazı tez araştırmalarında birden fazla veri toplama aracının bir arada kullanılmış olmasındandır.

Tablo 7. Yapılan Tezlerin Kullanılan Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımların Betimleyen İstatistik Değerler

Veri Toplama Aracı	f	%
Görüşme/Mülakat	8	34,78
Gözlem	1	4,34
Ölçek	12	52,17
Doküman Analizi	2	8,69
Toplam	23	100

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada, 2004-2017 yılları arasında dijital vatandaşlık konusuyla ilgili yapılan lisansüstü tezlerinin genel eğilimleri, çok boyutlu bir incelemeye dayalı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı olarak geliştirilen öneriler aşağıda belirtildiği gibidir:

- (i) Araştırma sonucunda, dijital vatandaşlıkla ilgili hazırlanan doktora türündeki tezlerin büyük çoğunluğunun 2013 yılında, yüksek lisans türündeki tezlerin büyük çoğunluğunun ise 2015 ve 2017 yıllarında hazırlandığı saptanmıştır. Ayrıca mevcut konu alanına ilişkin her iki türde de hazırlanan tez sayısının son yıllarda artış gösterdiği görülmüştür. Bununla birlikte, yüksek lisans türünde hazırlanan toplam tez sayısının, doktora türünde hazırlanan toplam tez sayısından daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu sonuç; Karadağ (2009), Çeşit (2015), Ahi ve Kıldan (2013), Benligiray (2012), Tarman vd. (2010), Şahin, Gögebakan Yıldız ve Duman'ın (2011) alan yazın taramasına dayalı olarak lisansüstü tez incelemesi araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Bir diğer taraftan dijital vatandaşlık konusuyla ilgili her iki türde de hazırlanan tezler miktar açısından değerlendirildiğinde, bu konudaki araştırmaların henüz başlangıç seviyesinde olduğu söylenilebilir. Bu durumun sebebi, dijital vatandaşlık konusunun alan yazındaki yerinin oldukça yeni olmasına bağlanabilir.
- (ii) Hazırlanan tezlerin 15 adedinin Türkçe, 1 adet tezin ise İngilizce yazılmış olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, dijital vatandaşlık konusunda yabancı dilde hazırlanan tez sayısının yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Alpaydın ve Erol (2017) lisansüstü tezlerini kapsayan araştırmalarında, yabancı dilde hazırlanan tez sayısının çok düşük düzeyde olduğunu saptamışlardır. Çelik (2016) doktora düzeyinde yapılan tezleri incelemiş, araştırma sonucunda, yabancı dilde hazırlanan doktora tez sayısının yetersiz olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonuçlar, mevcut araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Tezlerin yazım dilinin çoğunlukla Türkçe olması, uluslararası boyutta mevcut tezlerin tanıtım, okunurluk ve atıf oranını düşürmektedir. Tezlerin yabancı dillerde hazırlanması, Türkiye'de yapılan araştırmaların hem uluslararası boyutta

incelenmesine hem de akademik çalışmalara daha fazla katkı sağlanmasına olanak sağlayacaktır.

- (iii) Dijital vatandaşlıkla ilgili tez çalışmalarının en çok doçent doktor unvanına; en az ise profesör doktor unvanına sahip öğretim üyelerinin danışmanlığında gerçekleştirilmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçtan hareketle, doçent doktor unvanına sahip akademisyenlerin dijital vatandaşlık konusuna yönelik ilgileri, diğer unvanlara sahip akademisyenlere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Bir diğer taraftan dijital vatandaşlık konusunda doktor unvanına sahip öğretim üyelerinin danışmanlığında herhangi bir tezin hazırlanmamış olduğu saptanmıştır. Nitelikli araştırmaların yapılmasında ve araştırmacıların yönlendirilmesinde uzman kişilerin bilgi, deneyim ve eğilimleri azami derecede önem arz etmektedir. Dolayısıyla, tez danışmanlıkları kapsamında doktor unvanına sahip öğretim üyelerinin de dijital vatandaşlık konusuna ilgi göstermeleri, bu konuda yapılacak çalışmaların çeşitlenerek artmasını sağlayabilir.
- (iv) Dijital vatandaşlıkla ilgili tez çalışmalarının, toplam 13 devlet üniversitesinde yürütülmüş olduğu belirlenmiştir. Ayrıca mevcut konu alanına ilişkin tezlerin en çok Marmara Üniversitesinde, Karadeniz Teknik Üniversitesinde ve Eskişehir Anadolu Üniversitesinde yapılmış olduğu görülmüştür. Dijital vatandaşlıkla ilgili lisansüstü tezlerinin daha çok bu üniversitelerde yürütülmüş olmasında; üniversitelerin köklü geçmişi, gelişmişlik düzeyleri, tez çalışmalarını yürütebilecek unvanlara sahip öğretim üyelerinin varlığı ve öğretim üyesi sayısı etkili olduğu düşünülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle, mevcut konu alanına ilişkin tez araştırmalarının diğer üniversitelerde de ele alınması, araştırmaların kapsamını zenginleştireceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, bulgular, tezlerin çoğunluğunun eğitim ve sosyal bilimleri enstitüsü bünyesinde; çok az bir kısmının ise fen bilimleri enstitüsü bünyesinde gerçekleştirilmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Dijital vatandaşlık; eğitim ve sosyal bilimleri ile ilgili olduğu kadar, teknolojik gelişmelere dayalı olarak meydana gelen bir konu olduğu için bir o kadar da fen bilimleri ile de ilişki içerisindedir. Dolayısıyla, fen bilimleri enstitüsü bünyesinde de dijital vatandaşlık konu alanına ilişkin çalışmaların artırılması, mevcut konu alanının hem farklı bakış açısıyla ele alınmasına hem de çalışmalara çeşitlilik kazandırmasına olanak tanıyacaktır.
- (v) Mevcut araştırmaya ilişkin sonuçlar, dijital vatandaşlık konusuyla ilgili hazırlanan tezlerde nicel ve karma yöntemin dengeli dağıldığını ve en fazla tercih edilen araştırma yöntemleri olduğunu; nitel yöntemin ise en az tercih edilen araştırma yöntemi olduğunu ortaya koymuştur. Tavşancıl, Erdem, Yalçın, Yıldırım ve Bilican (2010) eğitim bilimleri alanında yapılan yüksek lisans tezlerini incelemiş, araştırma sonucunda, tezlerin büyük çoğunluğunda nicel araştırma yönteminin kullanıldığını ve bu yöntemi, sırasıyla nitel ve karma yöntemin takip ettiğini saptamışlardır. Çanakçı (2015) lisansüstü tez incelemesi çalışmasında, 2009 yılından itibaren

araştırmacıların, çalışmalarında karma yöntemi kullanmaya başladıklarını ve bu yöntem olan eğilimin son yıllarda büyük artış gösterdiğini belirtmiştir. Özenç ve Gül Özenç (2013) lisansüstü tez incelemelerini kapsayan çalışmalarında, araştırmacıların, çalışmalarında büyük oranda nicel yöntemden faydalandıklarını, karma yöntemin nicel yöntemden sonra en fazla tercih edilen yöntem olduğunu; nitel yöntemin ise araştırmacılar tarafından en az kullanılan yöntem olduğunu tespit etmişlerdir. Bu bilgilerden hareketle, yöntem tercihinin olan eğilim sürecinin, dijital vatandaşlıkla ilgili yapılan tez araştırmalarında benimsenen yöntem tercihlerine uyumlu bir şekilde yansımış olduğu söylenilebilir.

- (vi) Dijital vatandaşlıkla ilgili yapılan tez araştırmalarında çoğunlukla ilkököl ve ortaokul (%31,25) öğrencilerinin örneklem grubu olarak tercih edildiği saptanmıştır. Bu bulgu, Özenç ve Gül Özenç (2013) ve Kutluca vd. (2016)'ün lisansüstü tez incelemeleri kapsamında yapmış oldukları araştırma sonucunda elde etmiş oldukları bulgularla benzerlik göstermektedir. Greenhow (2010), özellikle, ilkököl kademesinden başlamak üzere bütün eğitim kademelerinde dijital vatandaşlığa yönelik çalışmaların yaygınlaştırılması, nitelikli dijital vatandaşların yetiştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, dijital vatandaşlığa yönelik tez çalışmalarının daha çok öğrenci eksikli yapılmış olması, bu konuda önemli gelişmelerin kat edilmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir.
- (vii) Dijital vatandaşlık konusuna yönelik yapılan tez araştırmalarında ölçek, en çok tercih edilen veri toplama aracı olmuştur. Bu sonuç, araştırmacıların nicel veri toplama aracı kullanımına ilişkin eğilimlerinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Özenç ve Gül Özenç (2013) yaptıkları tez incelemesi çalışmalarında, araştırmacıların, çalışmalarında daha çok nicel araştırma veri toplama araçlarından ölçek, test ve anket kullandıklarını, Kutluca vd. (2016) yaptıkları çalışmada, araştırmacıların, tez çalışmalarında çoğunlukla test, ölçek ve anket gibi nicel araştırma veri toplama araçlarını kullandıklarını, Akyol ve Yavuzkurt (2016) yaptıkları çalışmada, araştırmacıların, tezlerinde en çok nicel araştırma veri toplama araçlarından ölçek ve anket kullandıklarını saptamışlardır. Bu bağlamda, mevcut araştırmada, veri toplama aracı kullanımına ilişkin elde edilen bulgu, daha önceki tez incelemeleri sonucunda ulaşılan bulgularla benzerlik göstermektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak dijital teknolojilerin son yıllarda toplum hayatında meydana getirdiği değişim, dijital vatandaşlık konusunu ve bu konuda yapılan çalışmaları, üzerinde daha fazla durulması gereken bir aşamaya getirmiştir. Bu çerçevede yapılan araştırmada elde edilen bulguların, dijital vatandaşlık konusunun araştırmacılar tarafından geniş bir perspektiften ele alınmasına olanak sağlaması ve araştırmacılara bu konuda kılavuz olması öngörülmektedir. Ayrıca araştırmacıların, dijital vatandaşlık konusunda yapılmış tez çalışmalarında tercih edilen araştırma yöntemlerini, örneklem gruplarını, veri toplama araçlarını

vs. bilmeleri, yapılacak araştırmalara ışık tutması açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla, bu araştırmadaki bulguların, dijital vatandaşlık konusuna ilgi gösteren araştırmacıları yeniliklere yönlendirmesi beklenilmektedir.

Bu araştırma sonucunda, dijital vatandaşlık konusunda yapılan yüksek lisans ve doktora tez sayısının az olduğu görülmüştür. Ancak son yıllarda dijital vatandaşlık konusuna yönelik yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapılan tez sayısında görülen artış, bu konuya giderek daha fazla önem verilmeye başlandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca yapılacak çalışmalar, araştırmanın ortaya koymuş olduğu bulgular doğrultusunda, mevcut araştırma konusuna ilişkin tespit edilen eksiklikleri giderecek şekilde yapılırsa, bu konunun daha fazla gelişeceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlardan hareketle, dijital vatandaşlık konusuyla ilgili araştırmalara çeşitlilik kazandırmak ve mevcut konu alanının çeşitli boyutlarıyla ele alınıp değerlendirilmesine olanak sağlamak için şu önerilerde bulunulabilir:

- Dijital vatandaşlıkla ilgili tez araştırmalarında gözleme dayalı çalışmaların yaygınlaştırılması yanı sıra test, anket ve değerlendirme formlarının kullanılmasıyla veri toplama araçlarının çeşidi artırılabilir.
- Dijital vatandaşlık konusunda doktora düzeyinde tez araştırma sayısının artırılması gerekmektedir.
- Dijital vatandaşlıkla ilgili tez araştırmalarında nitel araştırma yöntemi çerçevesinde çalışmaların yaygınlaştırılması önerilmektedir.
- Fen bilimleri enstitüsü bünyesinde dijital vatandaşlık konusuna yönelik araştırmaların yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Ahi, B., & Kıldan, O. (2013). Türkiye'de okulöncesi eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (2002-2011). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(27), 23-46.
- Akyol, B., & Akçay, R. C. (2015). Analysis of organizational behavior studies in Turkey, *Journal of Theory and Practice in Education*, 11(1), 149-170.
- Akyol, B., & Yavuzkurt, T. (2016). Türkiye'de lisansüstü tezlerde eğitim denetimi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(2), 908-926.
- Alkan, G. (2014). Türkiye'de muhasebe alanında yapılan lisansüstü tez çalışmaları üzerine bir araştırma (1984-2012). *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 61, 41-52.
- Alpaydın, Y., & Erol, İ. (2017). Türkiye'de eğitim ekonomisi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 45(45), 23-41.
- Benligiray, S. (2012). Araştırmacıların bankacılık alanına bilimsel katkıları: Bankacılık konusunda yapılan lisansüstü tezlere ilişkin bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(6), 26-46.

- Can Yaşar, M., & Aral, N. (2011). Türkiye’de okul öncesinde drama alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(22), 70-90.
- Chayko, M. (2017). *Superconnected: The internet, digital media, and techno-social life*. California: SAGE Publications, Inc.
- Coşkun, İ., DüNDAR, Ş., & Parlak, C. (2014). Türkiye’de özel eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (2008-2013). *Ege Eğitim Dergisi*, 15(2), 375-396.
- Çanakçı, A. A. (2015). Din eğitimi anabilim dalı 17. koordinasyon toplantısı, 1-3 Mayıs 2015, Diyarbakır. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(1), 185-193.
- Çelik, N. (2016). Yenilikçilik konusunda yapılan doktora tezlerinin içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2(1), 29-42.
- Çeşit, C. (2015). Türkiye’de viyola üzerine yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 38, 445-462.
- Greenhow, C. (2010). A new concept of citizenship for the digital age. *Learning & Leading with Technology*, 37(6), 24-25.
- Gündüz, M., Başpınar, Z., & Büyükkarcı, A. (2017). 200-2015 yılları arasında değerler eğitimi üzerine yapılan doktora tezlerinin içerik analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 705-718.
- Güven, M., Aslan, B., & Yıldız Akyol, E. (2017). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik alanında yapılan doktora tezlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 136-147.
- Karadağ, E. (2009). Eğitim bilimleri alanında yapılmış doktora tezlerinin tematik açıdan incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 75-87.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi (23. Baskı)*. Ankara: Nobel Akademik Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti.
- Kutluca, T., Hacıömeroğlu, G., & Gündüz, S. (2016). Türkiye’de bilgisayar destekli matematik öğretimini temel alan çalışmaların değerlendirilmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(6), 1253-1272.
- Miles, M.B., & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis*. California: SAGE Publications Inc.
- Mossberger, K. (2009). Toward digital citizenship: Addressing inequality in the information age. In: A. Chadwick ve P. N. Howard (Ed.), *Routledge handbook of internet politic* (s.173-185). New York: Routledge.
- Musgrave, M. L. (2016). *Digital citizenship in twenty-first-century young adult literature*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ohler, J. B. (2010). *Digital community, digital citizen*. California: Corwin Press.
- Ozan, C., & Köse, E. (2014). Eğitim programları ve öğretim alanındaki araştırma eğilimleri. *Sakarya University Journal of Education*, 4(1), 116-136.
- Özenç, M., & Gül Özenç, E. (2013). Türkiye’de üstün yetenekli öğrencilerle ilgili yapılan lisansüstü eğitim tezlerinin çok boyutlu olarak incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171, 13-28.
- Reynolds, L., & Scott, R. (2016). *Digital citizens: Countering extremism online*. London: Demos.
- Ribble, M. S., & Bailey, G. D. (2004). *Point of view on technology drivers’ licenses*. (Erişim: 04.02.2018), <https://www.districtadministration.com/article/point-view-technology-drivers-licenses>.
- Ribble, M. (2008). *Passport to digital citizenship: Journey toward appropriate technology use at school and at home*. Washington DC: The International Society for Technology in Education (ISTE).
- Ross, T. W., Bailey, G. D., & Ribble, M. S. (2004). Appropriate technology use. *Learning & Leading with Technology*, 32(1), 6-12.
- Şahin, M., Gögebakan Yıldız, D., & Duman, R. (2011). Türkiye’deki sosyal bilgiler eğitimi tezleri üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırma Dergisi*, 2(2), 96-121.
- Şenyurt, S., & Özer Özkan, Y. (2017). Eğitimde ölçme ve değerlendirme alanında yapılan yüksek lisans tezlerinin tematik ve metodolojik açıdan incelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(2), 628-653.
- Tarman, B., Acun, İ., & Yüksel, Z. (2010). Sosyal bilgiler eğitimi alanındaki tezlerin değerlendirilmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 725-746.
- Tavşancıl, E., & Aslan, A. E. (2001). *İçerik analiz ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.
- Tavşancıl, E., Erdem, D., Yalçın, N., Yıldırım, Ö., & Bilican, S. (2010). Examination of data analyses used for master’s theses in educational sciences. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 1467-1474.
- Ulutaş, E. (2014). Türkiye’de vatandaşlık ve anayasal süreç. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1), 73-102.
- Vizenor, K. V. (2013). *Binary lives: Digital citizenship and disability participation in a user content created virtual world*. Doctoral Dissertation. , New York: University at Buffalo.